

TEMES

Prensa catalanista catòlica, mossèn Collell i *La Veu del Montserrat*

Benjamí Montserrat Satorre

HISTORIADOR

Introducció

Jaume Collell i Bancells va néixer l'any 1846 a Vic, on va morir el 1932. Els seus 86 anys de vida van transcórrer entre el primers balbuceigs de la Renaixença i l'aprovació de l'Estatut de Núria esdevinguda en el marc constituent de la Segona República. Al llarg d'aquest extens període de conformació del procés de redreçament de la identitat nacional catalana assumí un paper protagonista en ser una de les figures més representatives del *catalanisme catòlic*.

Des de la fi de la dècada dels setanta, Vic es convertí en el centre difusor d'un corrent ideològic de caràcter tradicionalista i catalanista que pretenia restituir els valors socials que es consideraven inherents a la Catalunya genuïna. Allò que es volia aconseguir era restituir els signes d'identitat que constituïen l'essència de la nacionalitat catalana, és a dir, aspiraven a promoure un moviment capaç de restaurar la Catalunya cristiana i recuperar les manifestacions culturals i els drets polítics manllevats. Una proposta que sobrepassà els límits del localisme i que es convertí en un referent per als sectors conservadors catalans.

Aquesta tendència politicoideològica s'articulà mitjançant d'un òrgan d'expressió principal: el setmanari vigatà *La Veu del Montserrat*, fundat el 1878 per Jaume Collell. L'aparició d'aquesta publicació va ser una aposta molt personal del canonge, que la posà en marxa juntament amb un reduït nombre de col·laboradors vigatans, en part per satisfer la seva vocació periodística; però, essencialment, amb la intenció deliberada d'estar present dins el debat catalanista i de cercar-hi un espai d'opinió propi, i també per influir sobre el desenvolupament de la societat. El que s'iniciava amb *La Veu del Montserrat* era una proposta que es convertí en un projecte concret, compartit, que precisament va prendre solidesa a través de la integració dels sectors intel·lectuals i il·lustrats de Vic i dels lligams que s'establiren més enllà del localisme, especialment amb Barcelona.

Per tal d'assolir aquest objectiu, a banda de la faceta periodística, Jaume Collell exercí una àmplia activitat en altres àmbits que donen raó del caràcter polifacètic de la seva personalitat: fou poeta, biògraf, escriptor, apologista, traductor, etc. Dedicà bona part dels seus esforços a revifar la cultura pròpia, bo i entenenent que era un camí necessari per crear consciència de catalanitat, pas previ a la reivindicació política.

El seu activisme va ser cabdal en tot el procés constituent del catalanisme de matriu catòlica que va prendre forma a Vic en les últimes dècades del segle XIX i es va convertir en un element dinamitzador del debat catalanista i en un model alternatiu dins l'entramat ideològic del moment.

Itinerari biogràfic

Dit això, cal centrar-nos en els aspectes bàsics del seu itinerari biogràfic que, a grans trets, es pot dividir en tres amplis períodes. En primer lloc, els anys de formació i les primeres passes dins el sacerdoci, que transcorren entre 1846 i 1878. En segon lloc, el període en què exerceix com a director de *La Veu del Montserrat*, una etapa compresa entre 1878 i 1890. I, finalment, els anys posteriors a la sortida de la publicació vigatana, que esdevingué el 1890.

Els anys de formació i les primeres orientacions catalanistes (1846-1878)

Sens dubte, la dècada dels vuitanta va ser l'etapa més prolífica i intensa de Jaume Collell, tant pel que fa al vessant catalanista com a

l'intel·lectual. Aquesta fase, però, va tenir uns antecedents que van marcar decisivament la seva consciència de catalanitat i la necessitat de dur a terme una actuació: ens referim als anys previs a la fundació de *La Veu del Montserrat*, que coincideixen amb el període de formació, temps d'aprenentatge que va transcórrer pràcticament a la seva ciutat natal, amb l'única excepció dels dos anys que passà a Barcelona per estudiar Filosofia i Lletres.

Nascut el 18 de desembre de 1846 a Vic, a l'edat de nou anys, havent acabat la instrucció primària, va ingressar al Seminari, que a falta d'altres centres d'ensenyament superior exercia les funcions d'universitat literària per al jovent de la comarca.¹ A les aules d'aquest centre conegué Jacint Verdaguer, que anava un curs per endavant. A poc a poc, entre els dos joves estudiants es covà una amistat íntima «*fins a arribar a tenir un cert ayre germanívol que no feya res éll sense consultarmho*».²

Les primeres aproximacions en l'àmbit de la cultura estigueren relacionades amb dues entitats. D'una banda, el Cercle Literari, fundat el 1860, que es convertí en una institució transcendent per a la vertebració cultural vigatana. Hi estigué vinculat de ben jove, i ja als divuit anys el trobem freqüentant la biblioteca del centre, aleshores situada al segon pis de la Casa Rol. En una de les publicacions patrocinades pel Cercle, l'*Eco de la Montaña*, hi publicà el seu primer article sota les sigles J. C. B. Era l'any 1865. Una incursió que havia de tenir continuïtat i que iniciava així una prolífica carrera periodística que es perllongà fins poc abans de la mort. D'altra banda, també tingueren una gran influència sobre ell les reunions amb els amics de colla que tenien lloc a casa dels germans Masferrer. Es tractava de trobades informals que servien per deixar anar lliurement llurs inquietuds creatives. D'aquestes tertúlies sortí una iniciativa que amb el temps adquirí renom arreu: l'Esbart de Vic. Les esbartades eren encontres que se celebraven a la Font del Desmai, situada als afores de la ciutat, on d'una manera espontània escenificaven l'esperit de la Renaixença, que tant els encisava, mitjançant composicions poètiques. Els noms dels fundadors han quedat gravats en un monòlit que l'any 1917 s'erigí en commemoració

¹ Pere FARRÉS I ARDERIU, «Vic: un centre cultural de primer ordre en la Renaixença», dins Joaquim ALBAREDA *et al.*, *Història d'Osona*, Vic, Eumo, 1984, pàg. 192.

² Jaume COLLELL, *Del meu fadrinatge*, Vic, Gazeta Montanyesa, 1920, pàg. 153; vegeu també Jaume COLLELL, «Falsa informació», *Gazeta de Vich*, 2800, 12-VI-1924.

dels cinquanta anys de la seva creació: Jacint Verdager, Jaume Collell, Josep Masferrer, Marià Campà, Antoni d'Espona, Francesc Masferrer, Martí Genís, Josep Salarich, Pere Andreu i Josep Serra i Campdelacreu.³

La primera esbartada es va celebrar el juny de 1867, poc abans que Jaume Collell anunciés la intenció de deixar provisionalment els estudis de Teologia per traslladar-se a Barcelona, on va cursar Filosofia i Lletres. A la Ciutat Comtal tingué l'oportunitat de conèixer els prohoms de la Renaixença, Milà i Fontanals, Rubió i Ors i Llorens i Barba, a més d'entrar en contacte amb els sectors culturals més dinàmics de la societat, amb els quals compartí la crítica per la timidesa que fins llavors havia caracteritzat les lletres catalanes, massa centrada en l'exaltació poètica i poc compromesa a conrear altres camps d'expressió, com ara la narrativa i el teatre. A les aules de la universitat conegué Fèlix Sardà i Salvany, «aquell jove de testa rossa, ulls blanchs y mirada dolça [...] qui al cap de pocs anys havia d'empendre, ab la Revista Popular de Barcelona, la campanya més intensa y fecunda de propaganda catòlica que s'ha fet a Espanya desde la revolució de l'any 1868».⁴

La vocació literària el va portar a concórrer als Jocs Florals durant tres anys consecutius, en cadascun dels quals guanyà premis que li van permetre d'aconseguir el títol de Mestre en Gai Saber el 1871.⁵ A banda de la poesia, també s'atreví a provar sort en el teatre. El 1869 escrivia *Entre poch y massa*, la seva primera obra, que fou representada al Romea. A Vic n'estrenà dues més: *Una Diada de Gloria*, text escrit conjuntament amb Serra Campdelacreu, i *La gent del any vuyt*.

En l'ambient estudiantil sovintejaven les tertúlies que tenien lloc a cafès de moda, pisos o locals. Sabem que Collell formà part de dues d'elles:

³ COLLELL, *Del meu fadrinatge...*, pàg. 79.

⁴ Jaume COLLELL, «Les bodes d'or sacerdotals del Dr. Sardà y Salvany», *Gazeta de Vich*, 100, 8-VI-1915. En Fèlix Sardà i Salvany va ser ordenat prevere el 1865 i la seva primera missa se celebrà al santuari de Montserrat l'11 de juny d'aquell mateix any. Fou un dels representants més destacats de l'integrisme catòlic. El 1884 publicà *El Liberalismo es pecado*, llibre que es convertí en estendard dels sectors més reaccionaris del catolicisme.

⁵ Es va presentar per primera vegada als Jocs Florals el 1869, any en què guanyà amb el poema *A la gent del any vuyt*. Els dos anys següents tornà a prendre part en el certamen literari: el 1870 aconseguí de nou una menció amb *Montserrat* i el 1871 obtingué un altre guardó amb el poema *Lo Sometent*.

la que s'anomenava El Estímulo, on conegué Josep Torras i Bages, futur bisbe de Vic, i una altra que es reunia al Cafè del Suís, local que freqüentaven entre d'altres: Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Roca i Roca, Ramon Picó i Campamant, Àngel Guimerà i Francesc Matheu.

L'estada a Barcelona coincidí amb l'esclat de la Revolució de Setembre de 1868, que suposà l'inici d'una etapa personal caracteritzada per la radicalització cap a posicions reaccionàries. El despropòsit polític i, sobretot, l'assetjament a què es va sotmetre l'Església catòlica durant el període revolucionari són els arguments que Jaume Collell exposa per explicar que en aquesta conjuntura se situés al costat de les files carlistes. El camí envers l'integrisme va ser progressiu i es degué més a una reacció davant les circumstàncies politicosocials que vivia el país, que no pas a una ferma convicció personal. Tal com ha assenyalat Borja de Riquer, el carlisme exercia «una atracció ideològica i política» i es presentava «com l'única opció de la dreta antirevolucionària amb possibilitat de mobilització».⁶ D'aquesta manera, el jove estudiant, de fondes conviccions catòliques, se situà, com bona part del sector confessional, vora el bàndol més ben organitzat i que en aquell moment defensava millor els interessos del catolicisme.

El 1869 tornava a Barcelona sense haver acabat la carrera de Filosofia i Lletres. Contràriament al que podia esperar-se, no reinicià immediatament els estudis de Teologia interromputs dos anys abans. L'experiència viscuda a la Ciutat Comtal l'aclaparà fins al punt de crear-li dubtes sobre el seu futur. Així mateix, les condicions conjunturals que vivia el país eren poc propícies per a les vocacions sacerdotals. Mentre no es decidia, se li va oferir la sotsdirecció del Col·legi de Sant Miquel dels Sants, càrrec que va acceptar i que va ocupar fins al febrer de 1870. Cap al final de l'any, després d'haver assistit a la missa de consagració del seu amic Jacint Verdaguer, decidí, ja definitivament, d'ingressar de nou al Seminari i finalitzar els estudis pastorals. El 7 de juny de 1873 rebia els ordes sagrats de la mà del bisbe Constantí Bonet a Girona i era ordenat prevere.

Els anys compresos entre 1873 i 1878 estigueren marcats pel treball pastoral propi de la seva nova condició. Com a fets rellevants d'aquest

⁶ Borja DE RIQUER I PERMANYER, *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas. Correspondència entre 1866 i 1904*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, pàg. 64-65.

període, cal assenyalar el viatge que realitzà amb Jacint Verdaguer al Rosselló el 1873 per visitar en Josep Torras i Bages, que havia marxat uns mesos abans davant l'ambient d'hostilitat que patia l'Església una vegada instaurada la Primera República. A principis de 1874, Torras i Bages i Collell marxaren cap a Roma, on el 27 de febrer van mantenir una audiència privada amb el papa Pius IX. Dècades després, Jaume Collell recordava l'impacte que els havia provocat aquella entrevista: «*De tot això n'han passat cinquanta anys, i em sembla que era ahir que baixaven les escales del Vaticà, commoguts, silenciosos, i pensant que havíem de ser uns bons capellans*».⁷

En l'àmbit de l'acció social sobresurt l'escola nocturna gratuïta per a treballadors que inaugurà l'11 de març de 1877. La iniciativa va reeixir i funcionà durant tres cursos, fins que el bisbe Colomer i Mestres, que s'havia estrenat en el càrrec, i la Junta de la Joventut Catòlica li van manar que la tanqués i en lliurés tot el material.

La Fundació de *La Veu del Montserrat*. L'inici del debat catalanista (1878-1890)

Jaume Collell va valorar la seva vida com una experiència «*moguda y quasi exhuberant de activitat*».⁸ Aquestes paraules prenen rellevància especial en el període que tot just s'inicia amb la fundació de *La Veu del Montserrat*. A partir de 1878, la seva actuació pública es diversificà: va ser el moment de màxima activitat en el camp periodístic, en què va exercir com a director d'una publicació que ben d'hora va adquirir prestigi dins el periodisme català. El setmanari vigatà serví de portaveu de les campanyes *patrioticoreligioses* en què s'implicà, entre les quals destaquen, per la repercussió que van tenir, la celebració del Mil·lenari de Montserrat i del Patronatge de la Mare de Déu i la restauració del monestir de Ripoll. A banda d'això, la convocatòria dels primers congressos catalanistes per part de Valentí Almirall, inaugurava un desenvolupament actiu del catalanisme polític que Jaume Collell va anar seguint de ben a prop. Dins l'àmbit

⁷ Jaume COLLELL, «Prefaci», dins Jaume MEDINA (ed.), *Epistolari de Josep Torras i Bages*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, vol. I, pàg. 22.

⁸ Jaume COLLELL. «Les nostres campanyes Montserratines», *Gazeta de Vich*, XI, 3928, 7-IX-1931.

eclesiàstic, partint de les directrius marcades per Lleó XIII i d'acord amb la seva pròpia interpretació de la realitat, va prendre partit al costat del sector conciliador en la greu crisi interna que va viure l'Església catòlica dividida entre intransigents i *mestissos*.

Tot seguit comentarem breument cadascuna d'aquestes actuacions que s'entrelliguen en el temps.

En explicar la fundació de *La Veu del Montserrat*, Jaume Collell fa referència a l'impacte que li produïren les paraules pronunciades pel jesuïta pare Món en uns exercicis espirituals organitzats pel bisbat la tardor de 1877. El pare Món impel·lí els assistents a respondre cadascú a la seva vocació particular en benefici del ministeri. Aquest comentari va ser el detonant per prendre una decisió definitiva sobre un projecte que feia temps que duia al cap, però que fins llavors no s'havia decidit a dur a terme: «*acabá de remoure lo que ja batallava en lo més pregon de la meva consciencia [...] no demorar la publicació de un periódich catalá que'ns plagué batejarlo ab el nom de La Veu del Montserrat. Setmanari popular de Catalunya, que no fos una revista més d'esplays literaris, sino que propugnés ardidament y sense mixtificacions les justes reivindicacions del regionalisme en conformitat ab les normes pontificies*».⁹ El periodisme era una vocació de joventut. Des del seu primer article escrit a l'*Eco de la Montaña* el 1865, havia participat en diferents publicacions, entre les quals destaquen: *La Barretina*, *Lo Gay Saber*, *El Pueblo Vicense*, *La Pàtria* i *Revista popular*. El fet de disposar d'un periòdic propi li permetia marcar una línia editorial i ideològica particular, sense altres restriccions que les imposades per ell mateix o per la censura eclesiàstica. En poc més de tres mesos s'enllestiren les gestions administratives i d'impremta necessàries per fer sortir a la llum el setmanari. En un primer moment pensaren posar-li el títol *La Casa Pairal*, ple de connotacions tradicionals; però finalment es decidiren per *La Veu del Montserrat*, perquè resumia millor l'ideari que es volia difondre, clarament explicitat en el lema que figurava a la portada: «*Pro aris et focis*» ('per l'altar i la llar'), que identificava amb *Déu* i *Pàtria*, els emblemes que marquen tota l'actuació i el pensament de Jaume Collell.

⁹ Jaume COLLELL, «Les nostres campanyes Montserratines», *Gazeta de Vich*, II 3917, 13-VIII-1931.

Ambdós conceptes conformen una unitat indissociable del seu ideari: la defensa de l'entitat nacional fonamentada sobre els valors religiosos. El 5 de gener de 1878 apareixia el número preliminar, un mes després, el 2 de febrer, sortia el primer número oficial.

El desembre de 1880 Jaume Collell prenia possessió de la canongia de la catedral de Vic. Aquell mateix any havien tingut lloc dos esdeveniments que centraren la seva atenció: les festes del Mil·lenari de Montserrat, que se celebrà a finals d'abril, i la convocatòria del primer Congrés Catalanista al mes d'octubre, promogut per Valentí Almirall.

Amb els actes commemoratius del Mil·lenari, que tingueren continuïtat l'any següent amb el Patronatge de la Mare de Déu de Montserrat, Collell s'endinsà de ple en les campanyes patrioticoreligioses que caracteritzaren la seva actuació pública. L'element simbòlic que desprenia la imatge de la Santa Muntanya i la Patrona, com a refugi de la catalanitat i del sentiment religiós, va ser explotada mitjançant un llenguatge mitificat que es reproduí, si fos possible, amb més intensitat en la restauració del monestir de Ripoll, en què la reconstrucció material es convertí en una representació simbòlica del redreçament nacional i religiós de Catalunya. Joan Anglada, amic i col·laborador del canonge a la publicació vigatana *Gazeta de Vich*, deia en referir-se a la seva vinculació amb aquestes dues campanyes: «*només que d'escoltar-los, els seus ulls ja brillaven més i el seu cor batejava amb més força; si Montserrat era i és l'altar de Catalunya i Ripoll el seu breçol, el Canonge ha estat nomenat el Capellà de Catalunya i Prior de Ripoll*». ¹⁰ Collell era molt conscient de la transcendència ideològica que contenien actes com aquests, i no s'està d'emfatitzar-ne el significat. Així, per mitjà de signes creats a través de la reelaboració de la tradició aconseguí entrelligar fe i pàtria com una unitat de l'ens nacional català. Una reinterpretació historicista basada en la idealització del passat i l'adaptació d'aquesta formulació a les necessitats dels nous temps. Reproduïm tot seguit un paràgraf aparegut a *La Veu del Montserrat* que exemplifica força bé l'esperit que impulsava la reconstrucció del monestir benedictí de Ripoll: «*Deu sols sap lo que*

¹⁰ Joan ANGLADA I VILARDEBÓ, *El canonge Jaume Collell. El Periodista, el catalanista*, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983, pàg. 27.

gosárem en aquells moments! Ell coneix las grans mercés que li férem de veure ja realisats en part aquests ideals, ab lo mer de veure á un Prelat de la Iglesia, á un Bisbe catalá, axecar alta ben alta la bandera del catalanisme sobre les runas del monument més típich de la nacionalitat catalana, y convidar á tothom qui porte sanch catalana, no precisament á tornar alsar lo monument de pedra, sinó á restaurar la patria! A tots los que s'engalanan y honran ab lo títol de catalanistas, y que baix tal denominació forman associacions de propaganda, hauriam volgut á Ripoll per sentir en aquell lloch doblement sagrat, formular lo verdader Credo del Catalanisme, y haguessen pogut respondre ab los secrets batements del cor á la calurosa invitació que'ls dirigí, á ells singularment, lo Excm. Sr. Morgadas».¹¹

La concepció que Jaume Collell tenia d'una Catalunya tradicionalista quant a l'essència formava part d'un ideari contraposat a d'altres corrents catalanistes lligats a les noves tendències de pensament. Així doncs, no és estrany que l'entrada de Valentí Almirall en l'escena del catalanisme provoqués un rebuig gairebé instintiu, que manifestà obertament a les pàgines de *La Veu del Montserrat*. El líder republicà despertava recels pel seu tarannà liberal i laic, a més de pel projecte polític que defensava. Des d'un primer moment l'acusà de voler ressuscitar anteriors projectes federalistes, que interpretava com a separatistes, ara dissimulats darrere la façana del catalanisme. Cal tenir en compte que els fets esdevinguts durant el Sexenni Revolucionari encara eren molt presents en el record de Collell.

Davant del catalanisme del Centre Català, el canonge vigatà feia una aposta basada en tres punts bàsics. En primer lloc, des d'un punt de vista conceptual, partia de la idea d'una Catalunya basada en els trets constitutius que li conferia la tradició adscrita a una comunitat vinculada, al seu torn, a un territori: la singularitat d'unes lleis, d'uns drets, d'un passat comú, d'uns costums i, sobretot, d'una llengua i d'una creença. Elements que donaven una veritable fesomia de nacionalitat a un poble. En segon lloc, davant de l'evidència que Catalunya havia perdut part dels signes d'identitat essencials, definí una estratègia per restaurar l'edifici nacional que

¹¹ J. C. [Jaume COLLELL], «Lo credo del catalanisme», *La Veu del Montserrat*, any IX, 13, 27-III-1886, pàg. 98.

presentava un doble vessant: una primera fase de regeneració interna, és a dir, una fase de seminació, de difusió d'un sentiment de catalanitat alhora que de religiositat. El que calia fer era, primerament, crear consciència, un procés que s'intuïa progressiu i sense confrontacions. Només després d'haver interioritzat la idea de pertinença a una comunitat particular, es podria passar a la segona fase, la de reivindicació. D'aquesta manera, la construcció de l'*esperit nacional* precedia el debat polític. En fer referència al model d'Estat que havia de constituir-se, el terme que millor descrivia la seva proposta era el d'*autonomia*, amb el qual volia definir un estat de coses en què es considerés la recuperació de les institucions i dels drets perduts per processos històrics desafortunats. Es tractava de conformar un espai comú amb els altres pobles ibèrics, en què es respectés la individualitat de cadascun d'ells.

Malgrat la distància ideològica i estratègica que separava Jaume Collell i Valentí Almirall, progressivament es va establir una relació de cordialitat basada, sobretot, en el reconeixement mutu per l'honestetat del treball que cadascú realitzava a favor de Catalunya; circumstància, però, que no fou suficient per aplegar-se en una mateixa línia d'acció. Tan sols el Memorial de Greuges, presentat al Rei Alfons XII el 1885, va permetre que convergissin en un mateix projecte. Jaume Collell va mantenir una posició molt crítica davant la política del govern central respecte al Codi civil català, així com amb les mesures lliurecanvistes que volien aplicar-se en l'economia espanyola. Des del seu punt de vista, Catalunya no podia perdre els trets d'identitat que encara restaven vius després del Decret de Nova Planta de Felip V i dels intents uniformitzadors que des de llavors s'havien anat succeint. El camí que calia seguir, tal com ja hem assenyalat, era preservar el que ja es tenia i recuperar cadascun dels elements constitutius de la identitat catalana subjugats pels interessos centralistes de l'Estat espanyol. A més, la Catalunya moderna no podia construir-se sense el creixement econòmic que li proporcionava la seva activitat industrial i comercial, per això defensava el proteccionisme com a sistema de regulació bàsic que havia de mantenir-se vigent.

L'escissió del Centre Català l'any 1887 va posar en evidència les dificultats per mantenir la unitat d'acció de les diferents forces catalanistes sota una mateixa plataforma. Certament, era la fi d'un projecte; però en

nasqueren d'altres. La formació de la Lliga de Catalunya va permetre aglutinar bona part dels sectors escindits. *La Veu del Montserrat* no s'hi adherí oficialment, però manifestà la seva complaença i afinitat amb la nova entitat.

A l'agitació al si del catalanisme s'afegí un altre motiu de preocupació durant la dècada dels vuitanta: les controvèrsies en l'Església catòlica. El desenvolupament del liberalisme suposà per a l'estament eclesiàstic la pèrdua d'influència i de poder tant en el terreny ideològic com en el material. La necessitat de recuperar l'espai *vital* perdut, en un context clarament advers, va comportar la definició de dues estratègies contraposades, tot i que l'objectiu final de l'una i l'altra no divergia gaire: aconseguir la recristianització de la societat i dels òrgans polítics d'aquesta. El sector *intransigent* era el que comptava a Catalunya amb un nombre més alt de seguidors i amb una presència mediàtica més potent. La seva estratègia es basava en la bel·ligerància activa i reaccionària amb la intenció d'abolir qualsevol signe liberal. Aquesta manera de fer es contraposava a la de l'altre grup, més minoritari, els *conciliadors*, els quals, sota les directrius de Lleó XIII i amb una visió més pragmàtica de la realitat, reconeixien els nous estats constituïts i centraven l'esforç a recuperar la societat per a Crist mitjançant l'apostolat, evitant un enfrontament directe i violent.

Hem vist que Jaume Collell durant el Sexenni se situà al costat dels sectors més ultraconservadors. A partir d'aleshores, en el marc del sistema monàrquic parlamentari articulat per Cánovas del Castillo, evolucionà cap a les posicions més moderades que defensaven els conciliadors. Així, ja l'any 1878, quan se li preguntava quin era el color polític de *La Veu del Montserrat*, contestava de manera contundent: «*Donchs si á nosaltres se'ns fa tal demanda, respondrem rodonament que no som de cap partit. Soldats del nostre sou, hem posat per títol al present article, es á dir, soldats independents de tothom, soldats d'una idea alta, clarament expressada en la divisa del nostre escut: Pro aris et focis; y que serèm fidels a ella ho dir'l el temps, si logra aquest Setmanari llarga vida. Nó; La Veu del Montserrat no es d'aquest ni d'aquell partit, sino de tothom que ame verament á sa patria, no es un periòdich venut á aquesta ó aquella opinió política, de las que's disputan lo camp en la nostra nació malaventurada, no está lligat ab ninguna d'aquexas banderías hont se recluta gent que ab fe ó sense ella, ab conviccions o farsantejant, treballen y cridan per lograr lo triunfo de sas*

ideas ó de sas ambicions». ¹² És cert que sempre va mantenir una aversió al liberalisme que manifestà obertament, però la lectura que feia de les circumstàncies històriques i la convicció que el catolicisme havia d'estar sota les directrius de la jerarquia eclesiàstica —i en cap cas dirigit pels laics, com succeïa amb els sectors intransigents— el feren resituar-se.

El missatge catòlic i catalanista que hem descrit, el qual es difon a través de *La Veu del Montserrat*, que actua com a portaveu, constitueix la *via regionalista* que pren consistència al si de l'Església catalana en aquests anys turbulents. Jaume Collell és qui estableix més d'hora el lligam entre catolicisme i catalanisme, bo i elaborant un discurs patrioticoreligiós que posa en relleu el caràcter particular de la identitat de la nació-comunitat que representa Catalunya. Així, doncs, el *regionalisme* se situa en el mateix pla ideològic dels conciliadors, però incorpora un element nou com és el caràcter reivindicatiu de la legitimitat de restauració de la nacionalitat històrica. Cal tenir en compte, també, que el *regionalisme* va permetre a molts catòlics desvincular-se dels radicalismes propis del carlisme i dels intransigents i avenir-se al seu temps.

Els anys posteriors a la sortida de *La Veu del Montserrat*

El tercer període en què hem dividit l'itinerari biogràfic de Jaume Collell comprèn els anys posteriors a la seva sortida de *La Veu del Montserrat*. És a partir d'aquest moment que hom pot començar a parlar d'un cert recés quant al protagonisme que havia tingut fins llavors. Els motius que expliquen aquesta circumstància són diversos.

L'any 1889 es desplaçà a Madrid per assistir al Congrés Catòlic Espanyol. Va aprofitar l'estada per fer-se visitar per dos metges que li pronosticaren una afecció nerviosa greu que podia provocar-li una paràlisi parcial. El diagnòstic era realment preocupant i posava en evidència una malaltia que Collell arrossegava des de feia temps a causa d'un excés d'activitat. El repòs absolut que li havien recomanat era de llarga durada, «almenys per espay de tres anys». ¹³ El tractament el començà tot just tornà de Madrid: «El dia 12 de maig comenso en la Casa Blancafort de la

¹² Jaume COLLELL, «Soldats del nostre sou», *La Veu del Montserrat*, any I, 1, (2-II-1878).

¹³ Jaume COLLELL, *Efemèrides dels meus 50 anys. Seguides de El Reyet del Taga*, Vich, Tipografia balmesiana, *Gazeta de Vich*, (Biblioteca d'Autors Vigatans, 28), 1938, pàg. 70.

*Garriga el tractament ordenat pel Dr. Buisen, que consistí en estar 20 hores al llit, quatre llevat y una estona de passeig, del tot incomunicat, no llegint més que el Brevari. No tenia més comunicació que la de la minyona que em servia el menjar, y dues vegades al dia venien els joves Joan Blancafort y Lluís Nadal que em daven massatge a cames y braços, tal com me l'havia ensenyat de fer el Dr. Buisen. El dia 2 de juny volguí dir missa, y el dia 8 cessava la incomunicació. D'aquest tractament tan rigorós en vaig treure la convicció de que havia d'abandonar tot treball, si volia salvar la pell».*¹⁴ A desgrat del rigor de les mesures preses per tal d'alleugerir el seu malparat estat físic, el fet que no trobés gaire millora «ni ab el relatiu repós, ni ab una tana llarga de dutxes a Barcelona», fou el motiu pel qual «els metges m'aconsellaren que anés a passar l'hivernada a Canàries». El 3 de gener de 1890, a mitjanit, arribava a la capital, Santa Cruz.¹⁵ L'estada estigué marcada pel descans i per la tranquil·litat que tant necessitava.

Recuperat, encara que no del tot, tornà a Vic on prengué la decisió de traslladar *La Veu del Montserrat* a Barcelona, que aleshores s'havia convertit en centre neuràlgic del catalanisme. La idea comptà amb el recolzament d'alguns dels col·laboradors habituals de la publicació; però trobà la negativa d'altres que, encapçalats per l'editor Ramon Anglada, s'hi oposaren fins al punt de fer-lo desistir. Quan semblava que definitivament el projecte quedaria en no res, Narcís Verdager i Callís i Joaquim Cabot i Rovira li proposaren de fundar un nou setmanari amb seu a la Ciutat Comtal. Les primeres reticències foren vençudes i finalment el canonge hi accedí. La nova publicació va dur el títol *La Veu de Catalunya*. El primer número sortia a principi de 1891. Malgrat les bones intencions de totes les parts, Collell només es mantingué vinculat a la redacció del periòdic barceloní durant poc més de tres anys. Les desavinences internes i la impossibilitat d'exercir una supervisió efectiva a causa de la malaltia i les obligacions pastorals feren que finalment se'n desentengués i deixés la responsabilitat de la direcció a mans de Narcís Verdager i Joaquim Cabot.

Així, doncs, l'any 1893, delicat de salut i després de gairebé setze anys, Collell es trobava sense un òrgan propi d'expressió. Fins a aleshores

¹⁴ COLLELL, *Efemèrides dels meus 50 anys...*, pàg. 70.

¹⁵ COLLELL, *Efemèrides dels meus 50 anys...*, pàg. 71.

els articles periodístics, juntament amb els discursos i l'activitat pública, havien estat els mitjans per difondre la seva proposta. A més, cal tenir en compte que aquesta pèrdua de veu coincidí en el temps amb el desenvolupament d'un moviment catalanista que prenia una nova embranzida organitzativa i doctrinal. Narcís Verdaguer, Francesc Cambó, Prat de la Riba, entre altres joves valors, començaven a prendre un paper destacat dins el catalanisme conservador, sobre la base d'una concepció possibilista i sense fer del catolicisme un dels elements fonamentals de la seva concepció nacional, cosa que deixava fora part de la base ideològica de Collell.

Així les coses, en la dècada dels noranta el canonge vigatà perdia cert pes en el si del debat catalanista. No assistí a cap del congressos catalanistes que van tenir lloc en aquests anys, encara que hi va mostrar suport en més d'una ocasió, però sempre des de la distància. Per la seva banda, Josep Torras i Bages començà a prendre rellevància dins el catalanisme. Participà activament en l'assemblea de Manresa de 1892, any en què publicà *La Tradició Catalana*, la seva obra doctrinal per excel·lència.

Amb tot, no hem de pensar que Jaume Collell es retirà definitivament de l'activitat pública. Quan la salut li ho permetia tornava a fer acte de presència, ja fos des del púlpit, bé a través dels actes catalanistes a què era convidat com a orador, o bé mitjançant els articles que a principis del segle XX tornà a escriure de manera regular en les gasetes vigatanes, premsa local que li va permetre agafar de nou la ploma periodística.¹⁶

La darrera gran campanya en què s'implicà fou la que esdevingué arran de l'aprovació de les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Ja des d'abans de l'aparició de *La Veu del Montserrat*, Collell havia manifestat preocupació per dotar la llengua catalana d'una normativa unitària que servís de referent per a tots els qui escrivien en català. Quan l'IEC publicà les *Normes Ortogràfiques*, Jaume Collell carregà amb duresa. A banda de les diferències respecte a criteris pròpiament ortogràfics, allò que més dolgué al canonge fou que en el debat i l'elaboració de la codificació es marginés: «a tots aquells qui's poden considerar mestres y

¹⁶ Des de 1904 fins a 1932, any de la seva mort, estigué vinculat a tres publicacions vigatanes: com a col·laborador de *Gazeta Vigatana* (1904 i 1905); com a director de *Gazeta Montanyesa* (1905-1914) i *Gazeta de Vich* (1914-1932).

*per tant ab alguna autoritat per parlar de l'escriptura catalana».*¹⁷ El 9 de maig de 1915 es reconstituïa l'Acadèmia de la Llengua catalana, amb l'objectiu de fer front a la influència de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i establir un ordenament ortogràfic diferenciat. Collell en fou membre destacat en ser-ne nomenat president.

Els darrers vint anys estigueren marcats pels records i els homenatges. El 1917 es commemorà el cinquantè aniversari de la fundació de l'Esbart de Vic. Cinc dècades després d'aquella primera esbartada, restaven vius tres membres fundadors: Martí Genís, Josep Salarich i Jaume Collell. L'acte se celebrà el 15 de juliol i comptà amb una àmplia representació de les entitats culturals vigatanes. El 1927 s'organitzà un segon homenatge multitudinari per commemorar els seus 60 anys dedicats al periodisme. La proposta va sorgir de Lluís Bertran i Pijoan i ben aviat va trobar la complicitat de l'Associació de Periodistes de Barcelona, aleshores presidida per Joaquim Pellicena i Camacho.

Cinc anys després d'aquest últim homenatge, l'1 de març de 1932, el canonge Collell moria a la seva ciutat natal. La notícia comportà una allau de mostres de condol de personalitats i entitats culturals, polítiques i religioses d'arreu. L'enterrament tingué lloc l'endemà.

¹⁷ Jaume COLLELL, «Els punts sobre les ii. Cartes rurals a D. Antoni Rubió y Lluch. Els procediments», *Gazeta Montanyesa*, 884, (19-IV-1913).